

ailag persze hiteltelen) szemszögéből látjuk, az ő szemével ismerjük meg a vele kapcsolatba kerülő embereket: a rendőröket, a kedves, majd egyre brutálisabb gyerekcsapatot, a magányos kínai kisfiút, aki egy darabig gondját viseli, végül azt a családot, ahol majdnem otthonra lel. Csonti úr néha embereket megszegyenítő logikával veszi számba élethelyzeteinek jó és rossz oldalát, máskor kétségbeesett értetlenséggel tekint az emberek szeszélyes és következetlen világára – miközben arra a kérdésre keresi a választ, van-e, akiben még megbízhat, akitől még jó-ságot remélhet. A nemritkán fanyar humorú elbeszélés nem áll messze a keserű választól, de a regény útközben ér „véget”...

BENGI LÁSZLÓ

(Fordította Elekes Dóra, Európa Kiadó, Bp., 2002. 192 o. 1600 Ft)

Fodor András: Kései rádöbbenés

Saját műhelyének legfelső ajtaját nyitogatja Fodor András, mikor egyik esszéjében szinte magyar rokonsággal ajándékozza meg Audent. A „Lay our sleeping head my love / Human on my faithless arm” kezdetű *Altató*, mondja Fodor, az angol fül és észjárás számára ugyanolyan

ámulatot jelent, mint amilyenek mi halljuk József Attila sorait: „S ünőszóra fülelek. / Hunyom szemem álomra...”

Ez a mintegy mellékesen megjegyzett stílár párhuzam, tér, sors és nyelv fölött, az esszéíró ruganyos közéletében két olyan költőt hoz össze, akik első szemügyre mégiscsak különös szövetség. De ha jobban megnézzük: melyikükben nincs meg a ráció és a szenzualitás szívós összehangja, a legparányibb mindenségben, a legapróbb tárgyban is a nagy egyetem távlatait kutató kíváncsiság? És melyikükre nem igaz, amit Fodor történetesen Audenről állít, hogy „költészetének legvonzóbb, legeredetibb tulajdonsága mégis a mindenkor személyes közvetlenség, a természetes hanghordozás, ahogy a banalitásoktól sem riadva, föl tudja szabadítani a köznapi beszédben rejlő elsődleges közlés poézisét”?

Ahhoz, hogy az Auden ürügyén vázolt karakter szerint megteremtse magát, azaz jobban mondva ezt a karaktert magához elevenítse, Fodor András félévszázadnyi költőéletet kapott. Lírikusi keresztlevelétől (először a pécsi Sorsunk 1946. novemberi számában jelent meg verse) a posztumusz kiadott *Kései rádöbbenésig* ívelő pályáját alapvetően nem jellemzik formai célzatú, látványos nyelvi újítások. Önképző artisztikum helyett nála az anyag belső energiája és logikája követeli ki azokat a költői megoldásokat, amelyek-

kel újra és újra kísérletet tesz az ember etikai valóságának pontosítására. Aki szóval és cselekedettel egyaránt a közös kultúra gyarapodásáért mozdul, annak nemcsak kapcsolatkereső misszióiban, de a fogalmazásban is ápoltnak és félreérthetetlennek illik lennie. Csoda-e hát, hogy az „egymást egymásért kedvelők” ügyeiért égő, fiatalokat bátorító és mindamellettt fáradhatatlanul levelező költő „a gond és felelősség / aggályos munkájába” szabatosan viszi bele személyiségét? A *Kései rádöbbenés* „célra edzett gondolatait” ugyanolyan szabású – hol rövid, feszes, hol meg merészen kanyargó, leágazásos (gyakran a vers küszöbe előtti élményt és állapotot is rekonstruáló) – mondatok vezetik föl, amilyeneken Fodor András egész írásművészete áll. Hogy prózaiak és metaforikusak, hogy mesteri módon vegyítik a tiszta költészetet az úgynevezett epiko-lírával, alig érdemes újfent megemlíteni, mivel ez hetvenszer megemlegetett faktum. S hetvenszerte lényegesebb, hogy egy tragikusán hiányzó nagy költő kicserélhetetlen mondatai. Telve szomorú jóssággal, fanyar dühvel, karcos bölcsességgel – és persze borúlátással. Ám ne tévedjünk: Fodor költészete csak annyira sötétben látó, amennyire minden jobbfájta irodalom az. A *Kései rádöbbenés*ben szó sincs az öregkori lírák szokványos őszikés búbánatáról, ez a pesszimizmus (nem inkább létfeszültség?) a közép-európai

félmúlt (melyből egy rész a vershős számára maga a jelen) morbid, kudarcsteli, megbízhatatlan valóságából fakad. És noha igaz, hogy a forma másféle, de hasonló világerzéstől és lelkiismerettől visszhangosak Škvorecký, Kundera, Kiš vagy Berndhard regényei, melyek ugyancsak érzéki, nagy és végső mondatok a darabjaira hullott valóságról. Fodor András versei (s ebben megint Kišsel tart) „az egymásra omló törzsek, / emberöltők, családok, / testvéri társak pusztulását” sorolva valami időtlen, elemi „sose hivalgó méltóságot” is megsejtetnek. Például arról, hogyan kell(ene) élni (vagy az ő egyik kedvenc kifejezésével szólva: működni), hogy az ember ama sötét dátumon túl, az eföldi utolsó *fait accompli* után is eleven hatóerő maradjon. A külsőleg vékonyka könyv elsősorban azért írásesemény, mert megadja a lehetőséget, hogy ne késve döbbenjünk rá se törvényekre, se törvényes versekre.

KELEMEN LAJOS

(*Masszi Kiadó, Bp., 2001. 990 Ft*)

Filip Tamás: *Amin most utazol*

Finom, de határozott áttételek (metaforák) könyve Filip Tamásé: „S mikor a legmélyebben alszol, / egy